

Natura 2000-handleplan

Vadehavet

Natura 2000-område nr. 89

Delplan for fuglebeskyttelsesområde F52 – Mandø

Kolofon**Titel**

Natura 2000-handleplan

Vadehavet

Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet
Delplan for fuglebeskyttelsesområde F52 – Mandø

Udgiver:

Esbjerg Kommune

Copyright:

Esbjerg Kommune

År:

2012

Dato:

8. december 2012

Forsidefoto:

Våde enge på Mandø. Foto: Mette K. Due

Esbjerg
Kommune

Indholdsfortegnelse

Baggrund	4
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	5
Mål for planperioden	8
Forventede metoder og forvaltningstiltag	10
Prioritering af den forventede forvaltningsindsats	11
Forventet effekt	13
Bilag 1: Arter på udpegningsgrundlaget	14
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere	15
Bilag 3: Kort over potentielle indsatsområder	16
Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	17
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	20

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her: [Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for fuglebeskyttelsesområde nr. 52 Mandø, som er en del af habitatområde nr. 78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde og Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet.

Handleplanen er udarbejdet af Esbjerg Kommune.

Kommunen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder – bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Kommunen sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen og NaturErhvervstyrelsen er offentlige lodsejere og gennemfører Natura 2000-planen direkte i drifts- og plejeplaner. Der er resuméer af disse drifts- og plejeplaner i bilag 4. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens bilag 2.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009) og bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11 2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
  - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
  - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
  - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Handleplanen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Da handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er det kommunernes vurdering, at der ikke er behov for en fornyet miljøvurdering.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 5.

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

for Natura 2000 område nr. 89, delplan for F52 Mandø

Områdebeskrivelse

Delområdet består af Mandø, en delvist inddiget vadehavsø med store græsarealer, opdyrkede marskarealer og et mindre klitlandskab mod sydvest. Uden for havdigerne findes et forland med strandenge, der er omgivet af Vadehavets tidevandflader. Det samlede areal er på 854 ha.

Vigtigste naturværdier

Mandø er udpeget på baggrund af forekomster af sjældne og fåtallige ynglefugle som klyde, brushane, sandterne og mosehornugle samt store forekomster af trækfuglen mørkbuget knortegås.

Som ynglelokalitet er delområdet ligeledes kendetegnet ved at huse endog meget store bestande af mere almindelige kyst- og engfugle, og på øen findes vigtige forekomster af arter som strandskade, stor kobbersneppe, rødben, havterne og fjordterne. Forår og efterår er Mandø raste- og fourageringsområde for meget store forekomster af trækfugle af en lang række arter – især gæs, svømmeænder og vadefugle.

Trusler mod områdets naturværdier

Reduktion og fragmentering af egnede levesteder som fugtige, vedvarende enge og vådområder er en trussel for bestandene af engfugle.

Næringsstofbelastning har medført ændringer af flora og fauna i levestederne for flere arter på udpegningsgrundlaget, hvilket truer de naturligt forekommende plantearter. Brug af plantebeskyttelsesmidler kan ligeledes ændre de oprindelige plantesamfund og levestederne i lavbundsområderne. Overgræsning eller for lidt eller manglende græsning med husdyr er en trussel mod naturindholdet i lysåbne naturtyper som enge og sumpe.

Tilgroning af enge, rørsumpe og strandenge forringer yngleforholdene for bl.a. klyde og brushane. U hensigtsmæssig hydrologi som følge af afvanding udgør en trussel mod de fugtige, vedvarende græsarealer og de øvrige våde naturtyper og dermed de fuglearter, som er afhængige af disse, bl.a. rørhøg, brushane og mosehornugle.

Flere af fuglene på udpegningsgrundlaget er sårbare overfor forstyrrelser i yngletiden.

Prædation vurderes på Mandø især at være en trussel for arter som klyde, brushane, sandterne, splitterne, havterne, fjordterne og mosehornugle.

Invasive arter som mink og mårhund er mange steder en begrænsende faktor for de kolonirugende og jordrugende arter.

Målsætning og indsats

Det overordnede mål for delområdet er at sikre god-høj artstilstand for områdets udpegningsarter og sikre områdets økologiske integritet i form af tilpas uforstyrrede levesteder med naturlig hydrologi, hensigtsmæssig drift, lav næringsstofftilførsel og gode spredningsmuligheder. Målet er, at levestederne for arterne er tilstrækkeligt store og rummer gode og uforstyrrede fourageringsmuligheder og uforstyrrede yngleområder med god struktur.

Sandterne er fåtallig og forekommer kun i 1-3 beskyttelsesområder i Danmark, og den er, som brushane og mosehornugle, truet på nationalt biogeografisk niveau. Disse arter prioriteres, sammen med ansvarsarten mørkbuget knortegås, højt.

Tilstanden og det samlede areal af ynglefuglenes levesteder skal være stabil eller i fremgang, så der er grundlag for en bestand på mindst 3 par rørhøg, 300 par klyde, 12 par brushane, 190 par havterne, 140 par fjordterne, 6 par sandterne og 3 par mosehornugle. Desuden skabes der grundlag for en rastende/fouragerende bestand på mindst 17.000 mørkbuget knortegås.

Delområdet sikres velegnede levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser og med begrænset prædation, ligesom trækfuglen mørkbuget knortegås sikres velegnede levesteder.

Mange truede og fåtallige ynglefugles levesteder er ikke beskyttede som helhed (hverken i forhold til fysiske ændringer eller forstyrrelser), hvorfor der beskyttelsesmæssigt bør sættes ind i forhold til bl.a. strandområder og ferske enge, der udgør væsentlige yngle- og fourageringsområder for arter som klyde, brushane, sandterne og mosehornugle.

Pleje af strandenge forventes at medføre bedre leveforhold for en række fuglearter. Foto: Colourbox.

Oversigt over de væsentligste virkemidler til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke relevant
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter	x			
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger	x			
Ekstensiv drift Fx indførelse eller opretholdelse af græsning, høslet mm.	x			
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)	x			
Reducere forstyrrelser	x			
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder	x			
Sammenkædning af naturarealer Fx ved udlæg af naturarealer til samdrift af mindre og adskilte naturområder.	x			

Mål for planperioden

(Natura 2000-planens indsatsprogram)

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015. Indsatsprogrammet vedrører alene arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 17 og fremefter i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag af Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der sikres og forbedres velegnede levesteder ynglende rørhøg, klyde, sandterne, havterne, fjordterne og mosehornugle samt for trækfuglen mørkbuget knortegås. Dette kan ske med individuel hensyntagen til arternes krav til fouragerings- og yngleområder, hensigtsmæssig hydrologi, drift, pleje samt begrænset prædationstryk.
- Strandområder og ferske enge, der udgør væsentlige yngle- og fourageringsområder for arter som klyde, brushane, sandterne og mosehornugle sikres.
- Brushanen sikres som ynglefugl gennem tilstedeværelsen af betydelige arealer af ferske lavbundsjord med ekstensiv drift og høj forårsvandstand. Desuden bør der i yngleområder ryddes vedplanter, ske sammenbinding af levesteder og om muligt reguleres prædatorer.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end handleplanen:

Natura 2000-plan for habitatområde nr. 78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde

Hele fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø ligger inden for habitatområde nr. 78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde. For strandengene samt de øvrige kortlagte habitatnaturtyper på Mandø er der forudsat plejeindsats i delplanen for habitatområde nr. 78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde (se denne). Plejeindsatsen omfatter bla. afgræsningen, og forventes at medvirke til at løfte indsatsen for arterne i fuglebeskyttelsesområdet.

Bekæmpelse af prædatorer

Naturstyrelsen har udstedt tilladelse til, at ræv kan reguleres på Mandø hele året, jf. jagt- og vildtforvaltningsloven. Naturstyrelsen har desuden etableret kunstgrave og indgået samarbejde med Mandø Jagtforening omkring rævejagt. Endvidere har Naturstyrelsen udarbejdet bekæmpelsesplan for de invasive arter mink og mårhund, som i høj grad forventes at løfte bekæmpelse af disse arter i fuglebeskyttelsesområdet.

Regulering af forstyrrelse

Naturstyrelsen undersøger og vurderer hvor og i hvilket omfang der skal sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for alle arter på udpegningsgrundlaget, jf. Natura 2000-planens retningslinje 1.3. Desuden omfatter bekendtgørelse om fredning og vildtreservat i Vadehavet dele af fuglebeskyttelsesområdet. Bekendtgørelsens regler om begrænsning af bla. færdsel og jagt administreres af Naturstyrelsen.

Husdyrgodkendelsesloven

Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændring af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planen. Endvidere bliver tilførslen af fosfor gennem drænvand til sø-naturtyper reguleret gennem husdyrgodkendelsesloven.

Klyde er en af de arter på udpegningsgrundlaget, hvis levesteder skal sikres. Foto: Colourbox.

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Der angives dog *ikke* metoder og forvaltningstiltag for offentlige arealer, hvor lodsejerne selv udarbejder drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resuméerne af denne offentlige drifts- og plejeplanlægning i bilag 4.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervstyrelsen](#).

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for arterne på udpegningsgrundlaget (jf. bilag 1) *udover* indsatsen for naturtyperne i området, som er omfattet af handleplanen for habitatområde nr. 78 Vadehavet med Tved Å, Ribe Å og Varde Å vest for Varde, og som forventes i væsentligt omfang at bidrage til at sikre velegnede levesteder for arter på udpegningsgrundlaget.

Arealer angivet i tabel 1 er potentielle bruttoarealer, der vil blive undersøgt nærmere i planperioden med henblik på at vurdere gennemførlighed. Indsatsens præcise omfang i planperioden vil bero på en biologisk, teknisk og økonomisk vurdering.

Modstridende interesser mellem pleje af naturtyper og levesteder for arter forventes afvejet og tilpasset i de enkelte tilfælde, hvor der ikke allerede er gjort op med problematikken i den statslige Natura 2000-plan. Dette gælder fx etablering af afgræsning i rørskovsbevoksninger, hvor hensynet til fugle på udpegningsgrundlaget skal afvejes mod forbedring af naturtypernes tilstand.

For en række fugle på udpegningsgrundlaget vurderes det, at der kan være behov for en supplerende indsats i forhold til prædation, hvor denne indsats ikke i tilstrækkeligt omfang løftes af den nuværende udøvelse af lovgivningen samt indsatsplaner. Dette gælder særligt for de jordrugende fuglearter på udpegningsgrundlaget. Indsatser overfor prædation inden for kommunens ressortområde vil kunne finde sted efter konkret vurdering af hvor og i hvilket omfang, der er behov for dette.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for arter*.

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Afgræsning eller slæt	150 ha	op til 100 ha	op til 250 ha
Forbedring af hydrologi	0 ha	op til 50 ha	op til 50 ha
Rydning af uønsket opvækst	0 ha	op til 2 ha	op til 2 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i første planperiode. I første planperiode gælder indtil videre den med Grøn Vækst afledte nationalpolitiske præmis om frivillighed i Natura 2000-indsatsen, hvilket også er baggrunden for økonomaftalen for 2013 mellem regeringen og KL, der lægger de økonomiske rammer for den kommunale Natura 2000-indsats.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

- *Indsatser gennem frivillige ordninger:* Der er stillet en række frivillige ordninger til rådighed for lodsejerne i Natura 2000-område. Hvor de frivillige ordninger kan løfte Natura 2000-indsatsen, prioriteres dette højt.
- *Synergi mellem naturtype- og artsindsatsen:* Der vægtes tiltag, som er til gavn for såvel naturtyper samt indsatskrævende arter.
- *Indsats for særligt truede arter:* Der gøres en særlig målrettet indsats for at sikre Mandø som yngleområde for arter der er i fare for at forsvinde i første planperiode.

Græsning medvirker til at sikre levesteder for fugle på udpegningsgrundlaget. Foto: Colourbox.

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter. Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

Indsats for arter:

- **Rydning af uønsket opvækst**
Rydning af buske og træer i skelgrøfter og langs fyldegrave forventes at nedbringe antallet af ynglesteder samt at reducere udkigs- eller skjulesteder for prædatorer som tårnfalk, krage, husskade og ræv. Forringede forhold for prædatorerne forventes at medføre øget ynglesucces for jordrugende fugle. Endvidere forventes rydning af uønskede buske at forbedre yngleområderne for rørhøg.
- **Forbedring af hydrologi**
Reduceret afvandning ved lukning af grøfter og afvandingskanaler samt en afpasset slusepraksis kan medvirke til at tilbageholde overfladevand på fugtige, vedvarende græsarealer samt øvrige våde naturtyper. Dermed forbedres levestederne for de fuglearter, som er afhængige af disse, bl.a. rørhøg, brushane og mosehornugle.
- **Græsning eller høslæt**
Udvidelse af vedvarende græsarealer med en ekstensiv drift med afgræsning eller høslæt forventes at øge arealet med egnede levesteder samt at sammenbinde eksisterende levesteder for bla. ynglefugle som brushane og mosehornugle.
- **Bekæmpelse af prædatorer**
Rydning af uønsket opvækst vil medvirke til forringede levevilkår for prædatorer. Ud over dette vil et eventuelt øget jagttryk på fx krage og ræv kunne medføre en lavere tæthed af disse arter, og dermed en større ynglesucces for de jordrugende fuglearter.

Bilag 1: Arter på udpegningsgrundlaget

Udpegningsgrundlag for fuglebeskyttelsesområde nr. 52 Mandø:

Ynglefugle

Rørhøg

Klyde

Brushane

Sandterne

Fjordterne

Havterne

Mosehornugle

Trækfugle

Mørkbuget knortegås

Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:

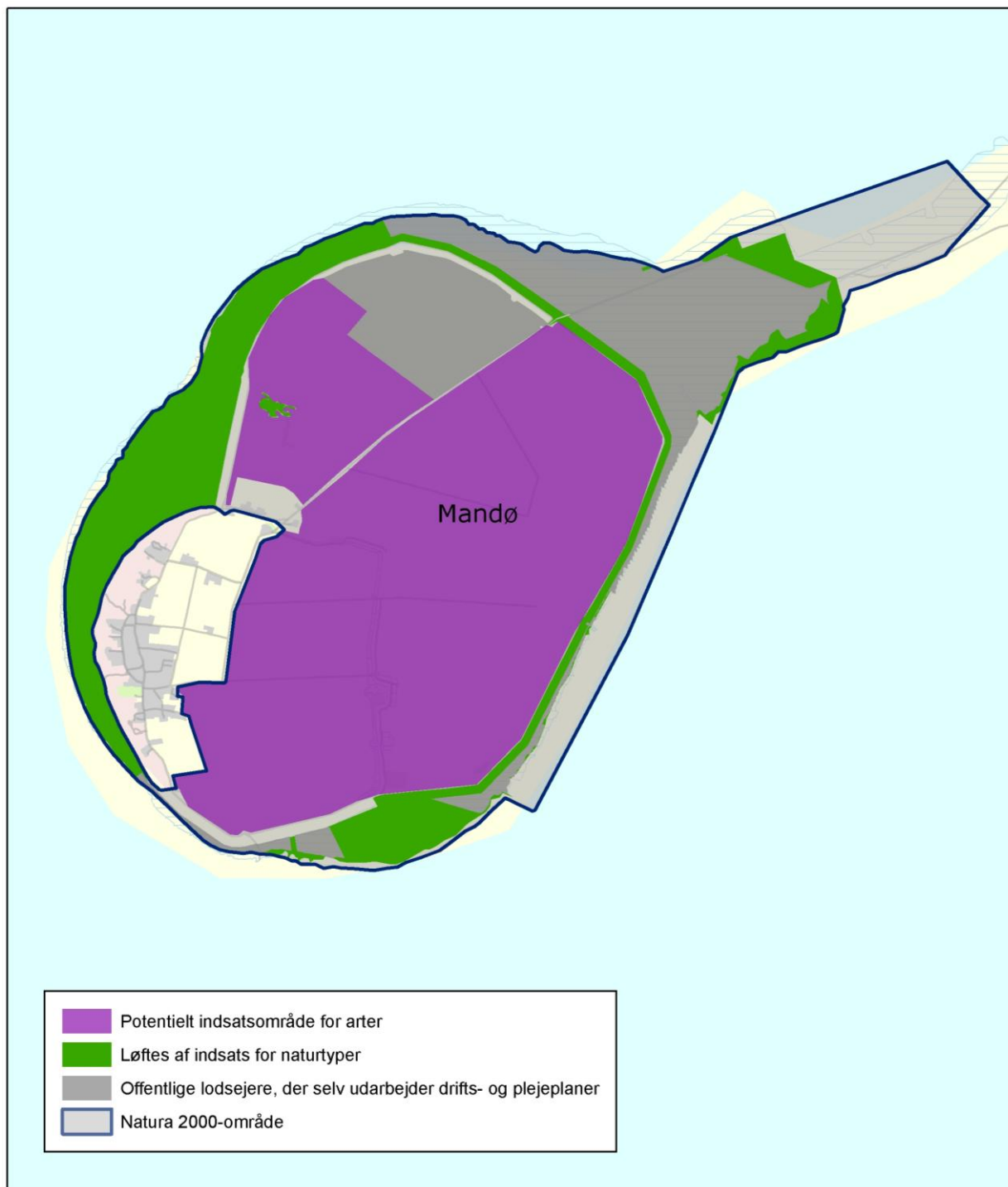
- 4.1 Brushanen sikres som ynglefugl gennem tilstedeværelse af betydelige arealer af ferske lavbundsjord med ekstensiv drift og høj forårsvandstand. Desuden bør der i yngleområder ryddes vedplanter, ske sammenbinding af levesteder og om muligt reguleres prædatorer.

Det kan både være handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv udarbejdet drifts- og plejeplan).

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplan-myndigheder i Natura 2000-området, inklusive eksisterende indsatser:

	Handleplan-myndighed	Offentlig lodsejer	Total
Indsats	Esbjerg Kommune	Naturstyrelsen	Total
Afgræsning eller høslæt	op til 250 ha	ca. 50 ha	op til 300 ha
Hydrologi	op til 50 ha	ca. 50 ha	op til 100 ha
Rydning af uønsket opvækst	op til 2 ha	0 ha	op til 2 ha

Bilag 3: Kort over potentielle indsatsområder

Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Resumé af Natura 2000-plejeplan for NaturErhvervstyrelsens arealer i N2000-område nr. 89

Vadehavet

NaturErhvervstyrelsens arealer indenfor N2000-område nr. 89 kan opdeles i tre hovedgrupper:

- Forland, - arealer foran kystdigerne
- Arealer indenfor Margrethe Kog samt de ydre koge
- Samt mindre spredte hedearealer på Rømø

En stor del af disse arealer er registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3 som hhv. strandenge, enge samt søer.

Tabel a: Kortlagte naturtyper på NaturErhvervstyrelsens arealer i N2000-område nr. 89

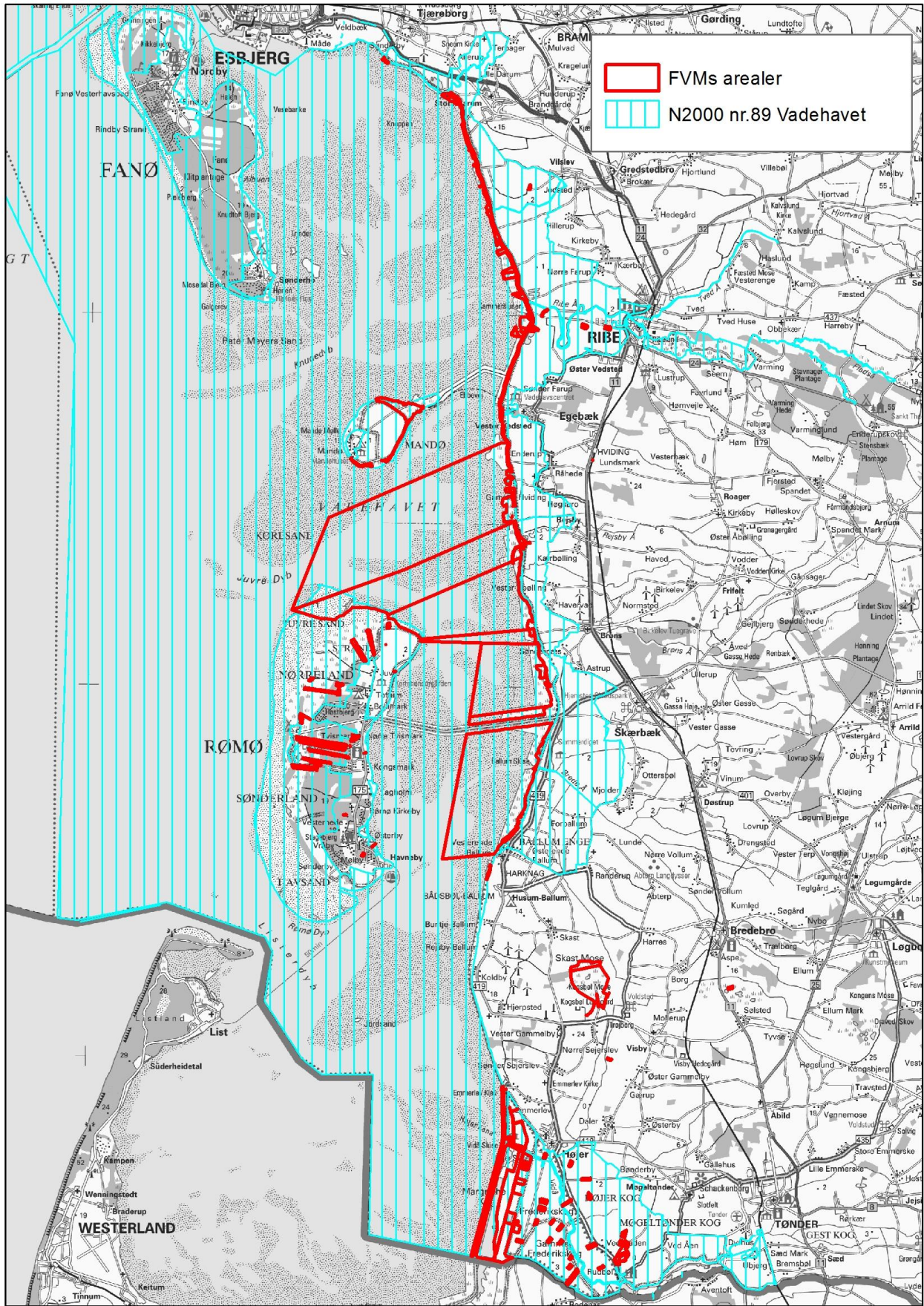
Naturtype	Nr.	Navn	Ha ejet af NaturErhvervstyrelsen
Lysåbne naturtyper	1310	Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter	kortlagt, men ej opmålt
	1320	Vadegræssamfund	kortlagt, men ej opmålt
	1330	Strandeng	kortlagt, men ej opmålt
	2330	Indlandsklitter	kortlagt, men ej opmålt
I alt			-

Indsats for naturtyperne

I tabel b angives NaturErhvervstyrelsens planlagte indsats for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget.

Tabel b: Planlagt indsats for de kortlagte naturtyper

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn (ca. ha) over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Græsning			
Kogene	Ca. 600 ha	-	Ca. 600 ha
Forland inkl. Mandø	Ca. 1300 ha	-	Ca. 1300 ha

Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N89 Vadehavet Delplan for: Fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø.

Indenfor området ejer Naturstyrelsen 45 ha vedvarende engarealer og 5 ha sø i den nordvestlige del af Gammel Mandø Kog.

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats, som fremgår af tabel e.

Tabel e. Planlagt indsats for arter *udover* indsatsen for naturtyperne

	Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Enhed	Antal enheder
A046 Mørkbuget knortegås	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	0
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A081 Rørhøg	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	0
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A132 Klyde	Begrænsning af prædation	nyt		
	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	0
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A151 Brushane	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	25
	Græsning	eksisterende	ha	15
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A189 Sandterne	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	15
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A193 Fjordterne	Begrænsning af prædation	nyt		
	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	0
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A194 Havterne	Begrænsning af prædation	nyt		
	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	0
	Græsning	eksisterende	ha	0
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		
A222 Mosehornugle	Forbedring af hydrologi	eksisterende	ha	25
	Græsning	eksisterende	ha	15
	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende		

I tabel e er der en opdeling til to kategorier:

- "Eksisterende driftsplan mv.": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor den pågældende drift/pleje allerede forekommer eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at tiltaget skal gennemføres.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der først er blevet fastlagt med denne plejeplan.

Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag af beskyttelsesområder. Du kan finde udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med <i>Empetrum nigrum</i>) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkeling) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med <i>Rhynchosporion</i>) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantensamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålgær) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Ege-blandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkegekrat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne.

	De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR .
Tilstandsklasse	<p>Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvejning af de to indeks.</p> <p>Der er 5 tilstandsklasser:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand <p>De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand.</p> <p>Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR.</p>
Gunstig bevaringsstatus	<p>En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. <p>En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	<p>Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram.</p> <p>Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside.</p>
Natura 2000-handleplan	<p>Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.</p>
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	<p>Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan.</p> <p>I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.</p>

Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpebjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.
Prædatorer og prædation	Dyr, der spiser andre dyr, disses unger eller æg, kaldes for prædatorer. Det kan fx være ræve, mink, krager eller husskader. Jordrugende fugle er særligt følsomme over for prædation.
Fragmentering	Opdeling af naturområder eller levesteder for arter kaldes også for fragmentering. Fragmentering er negativt for naturen, da det samlede naturareal bliver mindre, naturen påvirkes mere på grund af en større kontaktflade til agerjord, vejarealer m.m. og fordi at bestandene af arter i de enkelte områder bliver isolerede fra hinanden.
Hydrologi	Hydrologi er i denne sammenhæng et andet ord for vandstandsforhold. Afvanding med grøfter og dræn forandrer naturen, og ændrer livsbetingelserne for planter og dyr. En række naturtyper som våd hede, klitlavninger samt moser kan kun findes, hvor der er en vandmættet jordbund. Desuden er mange fuglearter afhængige af at kunne søge føde på fugtige enge og lavninger.

Esbjerg
Kommune